

Література:

1. Житловий фонд України у 2010 році: стат. бюл. / Відп. за вип. І. В. Калачова. - К.: Держкомстат України, 2011. - 376 с.
  2. Статистичний щорічник України за 2010 р.: Стат. збірник / Державна служба статистики України: [За ред. О.Г. Осауленка]. – К.: ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с.
  3. Регіони України - 2010: стат. бюл. / Відп. за вип. Н. С. Власенко. -К.: Держкомстат України, 2010. - Ч.І - 367 с; - Ч. ІІ. - 807 с.
  4. Статистичний збірник «Соціальні індикатори рівня життя населення» / Відп. за випуск І. В. Калачова. - К.: Держкомстат України, 2010. - 203 с.
- Рецензент – д.е.н., професор Мармуль Л. О.*

УДК 330 : 338.439.5 (477)

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ РИНКУ: ПОЛІТЕКОНОМІЧНИЙ ПІДХІД *Самойлик Ю.В., к.е.н.* *Полтавська державна аграрна академія*

Удосконалено трактування поняття “ринок” з точки зору політекономічної концепції, яке, на відміну від існуючих, характеризує сукупність економічних відносин між ринковими суб’єктами з приводу купівлі-продажу ринкових об’єктів на визначеній території, за певний проміжок часу за умови вільного кон’юнктурного ціноутворення, обмеженого державного регулювання, свободи вибору і вільного розпорядження предметами купівлі-продажу. Запропоновано авторську класифікацію чинників, що впливають на розвиток ринкового середовища.

Improved interpretation of "market" in terms of political economy concept, which, unlike existing, characterizes the set of economic relations between market entities on sale market items on defined territory for a certain period of time under the condition of conjunctures pricing, limited government regulation, freedom of choice and free disposal of items of sale. An author's classification of the factors that influence the development of the market environment.

Постановка проблеми. Нині прийнято вважати, що період адаптації національних товаровиробників до ринкових умов господарювання закінчений. По-перше, у 2006 р. Україну визнано країною з ринковою економікою, по-друге, можна стверджувати, що в нашій державі основні ринкові принципи ведення бізнесу чітко виражені, а саме: перевага приватної власності на засоби виробництва, обмежена роль держави, свобода вибору як з точки зору виробника, так і споживача, перевага чистої конкуренції над монополістичною, кон’юнктурне ціноутворення, домінування маркетингової системи управління, впровадження ресурсо- та енергоощадного виробництва тощо. Однак, в існуючій національній ринковій системі існує низка недоліків, що гальмують висхідний розвиток як економіки в цілому, так і кожного окремого господарюючого суб’єкта. Тому питання визначення сутності ринку, уточнення його ролей і принципів в сучасних умовах національного господарювання належить до найбільш значущих і актуальних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні основи функціонування ринку, формування його принципів та функцій закладено в працях А. Сміта, Д. Рікардо, А.-О. Курно, А. Маршалл, К. Макконнелл, С. Брю, П. Хейне та ін. У роботах цих економістів здійснено спробу сформулювати дефініцію “ринок” для характеристики процесів купівлі-продажу товарів, однак у сучасних умовах це поняття набуває дещо іншого значення. З розвитком товар-

но-грошових відносин серед науковців проблема розвитку ринку викликала значний інтерес. В Україні це питання набуло особливої актуальності у період організаційно-економічної адаптації до ринкових умов господарювання. Вагомими є дослідження вітчизняної економічної теорії В. Д. Базилевича, Л.В. Біленької, О.В. Білецького, П.С. Єщенко, В.В. Козюка, С. В. Мочерного, С.М. Панчишина, В.І. Савич та ін. Крім того, заслуговують на увагу прикладні дослідження ринку та організаційно-економічних механізмів його функціонування таких науковців, як О.В. Березіна, Є.М. Білана, С.Л. Дусановського, В.В. Зіновчука, Т.О. Зінчук, Р.А. Іванух, П.М. Макаренка, Ю.В. Ніколенко та ін. Науковцями сформовані ґрунтовні авторські концепції функціонування і розвитку ринку в сучасних економічних умовах, однак з огляду на динамічність та перманентність середовища господарювання, виникнення нових тенденцій, структурних змін, важелів та методів регулювання існуючих механізмів ведення підприємницької діяльності виникає необхідність доповнення існуючих розробок новими актуальними дослідженнями ринкової парадигми.

Постановка завдання. Метою дослідження є удосконалення трактування поняття “ринок” з точки зору політекономії та обґрунтування авторської концепції функціонування ринку в сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі еволюції роль і значення ринку постійно змінюється. Історично перші поняття про ринок з’явилися у XII столітті. Політекономісти, зокрема С.Л. Брю, О.В. Волкова, К.Р. Макконел, С.В. Мочерний, Ю.В. Ніколенко, С. Панчишин, А.Г. Савченко та ін., у свої працях систематизують історичні наукові підходи до еволюції поняття “ринок”. На нашу думку, вдалими є узагальнення О.В. Волкової та А.Д. Чекуркової, О.М. Деренко, які зазначають, що “у класичній політичній економії існує чотири напрями щодо визначення сутності ринку. Так, представники першого напрямку, О. Курно, Дж. М. Кейнс, А. Маршал, визначають ринок як “будь-який район, де економічні зв’язки покупців і продавців до такого рівня вільні, що ціни на однакові товари досить легко і швидко вирівнюються”. Представники новоавстрійської школи, зокрема, Ф. Хайек, керуючись положенням А. Сміта, зазначає, що ринок – це природний процес, породжений діями індивідумів, які намагаються досягти своєї мети і із різноманітності їх дій економічний порядок, підкреслюють, що ринок ніким не регулюється, функціонує без певної мети, не узгоджено з організаційної точки зору, поєднуючи різні конкуруючі цілі. Прибічники другого напрямку ринкової теорії – неокласичного, визначають ринок як сукупність продавців і покупців, у результаті дії яких об’єкти обміну отримують ціну. Представники третього напрямку – монетаризму (М. Фрідмен, Ф. Макхлуп, Л. Роббінс) визначають ринок як спосіб координації дій учасників, який забезпечує їм свободу вибору, наділяють ринок рисою цілеспрямованості з елементами ринкової і директивної економічної координації. Різновидом останнього напрямку є марксистська теорія, згідно із якою ринок визначається у вузькому розумінні – як відносини між продавцями та покупцями у сфері обігу за властивими йому законами і формами організації, та в широкому – як форма зв’язку між виробниками та споживачами товарів [2, с.13-14; 5, с. 6-7].

Серед сучасних політекономічних підходів щодо тлумачення сутності

поняття “ринок” доцільно звернути увагу на такі.

Ніколенко Ю.В. зазначає, що ринок – синтетична категорія, за допомогою якої визначаються різноманітні за змістом і параметрами явища. У широкому розумінні ринок означає певний спосіб організації економічного життя, характерними ознаками якого є: самостійність учасників економічного процесу; комерційний характер їхньої взаємодії; суперництво (конкуренція) господарюючих суб’єктів; формування економічних пропорцій під впливом динаміки цін та конкурентної боротьби; ціни, що складаються на основі попиту та пропонування [4].

Мочерний С.В. стверджує, що “ринок є складовою товарно-грошових відносин, здебільшого їх організаційною формою. Ринок (у політекономічному аспекті) – сукупність відносин економічної власності з приводу вторинного привласнення й відповідного відчуження у сфері обміну через механізм цін на товари і послуги (передусім на ціну робочої сили), механізм інфляції, а також державного та наддержавного регулювання цін, попиту і пропозиції” [3].

Білецька Л.В., Білецький О.В., Савич В.І. вважають, “що поняття “ринок” пов’язане, насамперед, з економічними відносинами виробників і споживачів стосовно обміну суспільного продукту. Більш об’єктивне і правомірне визначення ринку пов’язане не лише з товарами для особистого споживання, але й із засобами виробництва і робочою силою, тобто з виробничими ресурсами, які також свій рух здійснюють через ринок. Таким чином, ринок стає умовою виробництва, визначаючи форму поєднання виробничих факторів (технологію виробництва) за умов високорозвиненого товарного виробництва. Між розумінням ринку як сфери товарного обігу і сфери сукупності конкретних економічних відносин існує принципова відмінність: у першому випадку виділяється об’єкт ринкових відносин – сам продукт у формі товарів і послуг, а у другому – відносини між людьми з приводу цього продукту, що відображає суть економічної категорії “ринок”. Тому ринок варто розглядати як певний тип господарських зв’язків між суб’єктами економічної системи” [1, с. 82].

Таким чином, наведені сучасні політекономічні концепції характеризують сутність і значення поняття “ринок” як певні відносини, які виникають у процесі обміну товарами. Однак, у сучасних умовах ця парадигма потребує певного уточнення та розшифрування.

Отже, з точки зору політекономії поняття “ринок” у сучасних умовах можна визначити, як сукупність економічних відносин між ринковими суб’єктами з приводу купівлі-продажу ринкових об’єктів на визначеній території, за певний проміжок часу за умови вільного кон’юнктурного ціноутворення, обмеженого державного регулювання, свободи вибору і вільного розпорядження предметами купівлі-продажу. Таке трактування поняття “ринок” потребує певного аналізу. Щодо визначеної території, то вона може бути обмежена фізично, просторово, віртуально або може бути необмеженою. Це залежить від масштабу ринку, його суб’єктів та об’єктів. Наприклад, купівля-продаж може відбуватися на чітко окресленій території, яка має спеціальне призначення для здійснення цих операцій (торгівельний ринок, магазин, торговий центр). Це може бути Інтернет-магазин, за таких умов спеціально відведеного місця не існує, однак територіально така діяльність може бути обмежена самим продавцем, виходячи з обраної ним стратегії розвитку та захоплення ринку. Крім того, коли мова йде

про купівлю-продаж товарів та послуг у міжнародному та глобальному масштабах, то можна говорити про територіальну необмеженість такого ринку. Часові обмеження, про які зазначено в представленій дефініції, визначають швидкість розвитку ринку, його динамічність, напруженість, інтенсивність або екстенсивність товарно-грошових відносин.

Вільне кон'юнктурне ціноутворення означає те, що за умов ринкових відносин ціна формується під впливом співвідношення попиту і пропозиції на певну групу товарів, яка є об'єктом ринкової оборотки. Це можливо за умов чистої конкуренції та обмеженої ролі держави. За умов монополістичної та олігополістичної конкуренції ціну диктує виробник, однак при цьому держава повинна регулювати ринкові процеси щодо ціноутворення та купівлі-продажу продукції (мова йде про природні монополії, оскільки інші форми монополістичних утворень не повинні бути притаманними ринковим економічним системам). Роль держави при цьому має полягати у створенні сприятливого економіко-політичного та правового середовища для розвитку ринкової системи, формуванні заставних цін на стратегічну продукцію для наповнення державного резерву цією продукцією. Свобода вибору означає вільний вибір як споживача, так і покупця у купівлі-продажу продукції відповідної ціни та якості в даний момент часу на визначеній території. На зміни ролі і значення ринку в сучасних умовах впливає низка чинників (рис. 1).

Рис. 1. Структура чинників, що впливають на розвиток ринкового середовища
Джерело: розроблено автором

Під впливом розглянутих чинників відбувається формування кон'юнктури ринку, його типу та масштабу. Зазначені групи чинників взаємопов'язані і взаємодоповнюючі, їх вага і значення залежать від історії та динаміки економічного розвитку, перманентності середовища існування економічної системи.

Висновки. Ринок – це складна економічна категорія, значення якої змінюється у процесі еволюції організаційного розвитку. Найбільш широко поняття “ринок” досліджується з точки зору політекономії і в широкому розумінні об'єднує інтереси ринкових суб'єктів з приводу купівлі продажу товарів за умов територіальних, часових, кон'юнктурних обмежень.

На еволюцію значення поняття “ринок” впливає низка чинників, зокрема, устрій держави, форма правління, історичні особливості, менталітет населення, культура споживання, етика ведення бізнесу, кліматичні особливості тощо. Ці чинники можна об'єднати в кілька груп: політичні, економічні, організаційні, управлінські, природні, соціокультурні, міжнародні, поєднання яких і визначає динамічність, швидкість і якість розвитку ринкових відносин.

Перспективи досліджень у даному напрямі полягають в обґрунтуванні інших концептуальних підходів щодо трактування поняття “ринок”, окрім політекономічних.

Література:

1. Білецька Л.В. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка, Макроекономіка) : Навч. посібник 2-ге вид. перероб. та доп. / Л.В. Білецька, О.В. Білецький, В.І.Савич. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 688 с.
2. Волкова О.В. Ринок праці: Навчальний посібник / О.В. Волкова. – К. : Цент учбової літератури, 2007. – 624 с.
3. Мочерний С.В. Економічна теорія: Підручник / С.В. Мочерний, М.В. Довбенко. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 856 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/ekonomika/rinok_ekonomichna_sistema#500.
4. Ніколенко Ю.В. Основи економічної теорії: Підручник / За ред. Ю.В. Ніколенка. – 3-тє вид. – Київ: ЦУЛ, 2003. – 540 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/OsnEkTeor/Oet06-09/5601.htm>.
5. Чикуркова А.Д. Ринок праці / А.Д. Чикуркова, О.М. Деренко. – Кам'янець-Подільський. – 2002. – 92 с.

Рецензент – д.е.н., доцент Писаренко В.В.

УДК: 364.48: 338.435

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Синявська І.М., здобувач

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглянуті соціальні пріоритети зайнятості сільського населення, визначені перспективи розвитку сільського туризму, як альтернативного виду зайнятості та його інфраструктурного забезпечення.

The article describes the social priorities of rural employment, the perspectives of rural tourism as alternative employment and its infrastructure software.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток сільських територій характеризують виробничо-економічний, соціально-демографічний та екологічний